

PROFILAKTIKA INSPEKTORLARINING GIYOHVANDLIK VA PSIXOTROP MODDALARINING G'AYRIQONUNY MUOMALASI BILAN BOG'LIQ HUQUQBUZARLIKLARNING PROFILAKTIKASIDA SOHAVIY XIZMATLAR VA BOSHQA DAVLAT ORGANLARI BILAN O'ZARO HAMKORLIGINI TAKOMILLASHTIRISH

Ismoilov Yunusbek Sherali o'g'li

O'zbekiston Respublikasi Ichki Ishlar Vazirligi Akademiyasi 3-o`quv kursi kursanti
ismoilovyunusbek580@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqola O'zbekistonda giyohvandlik vositalari va psixotrop moddalarning noqonuniy aylanishi bilan bog'liq huquqbuzarliklarning oldini olishda idoralararo hamkorlikning murakkab va rivojlanib borayotgan vazifalarini o'rganadi. Sifat va miqdoriy metodologiyalarga tayangan holda, tadqiqot bir nechta davlat sub'ektlari, jumladan, profilaktika inspektorlari, tarmoq xizmatlari va huquqni muhofaza qilish organlari bo'yicha statistik tendentsiyalar, institutsional asoslar va operatsion amaliyotlarni tahlil qiladi. Tadqiqot joriy musodara ma'lumotlarini, qonunchilikdagi islohotlarni va xalqaro hamkorlik dasturlarini (xususan, UNODC bilan) o'z ichiga oladi va O'zbekiston milliy strategiyasi samaradorligini baholash uchun qo'shni Markaziy Osiyo davlatlarining qiyosiy modellaridan foydalanadi.

Topilmalar shuni ko'rsatadiki, qo'shma tashabbuslar va transchegaraviy operatsiyalarning ko'payishiga qaramay, tizimli to'siqlar, masalan, bo'laklangan ma'lumotlar tizimlari, nomuvofiq huquqiy vakolatlar va kam resurslar bilan ta'minlangan profilaktika organlari - giyohvand moddalarni nazorat qilish harakatlarining samaradorligini pasaytirishda davom etmoqda. Bundan tashqari, sintetik giyohvand moddalar va raqamli savdo mexanizmlarining kengayib borayotgani O'zbekistonda qonunlarni qo'llash va oldini olish paradigmalarini qayta kalibrlashni talab qiladi. Maqola giyohvand moddalar savdosining milliy va mintaqaviy ta'sirini yumshatish uchun institutsional integratsiyani, qonunchilik uyg'unligini va moslashuvchan razvedka tizimlarini kuchaytirishga qaratilgan dalillarga asoslangan siyosat tavsiyalari bilan yakunlanadi.

Kalit so'zlar:

Idoralararo hamkorlik

Giyohvand moddalar savdosining oldini olish

Giyohvandlik vositalari va psixotrop moddalar

O'zbekiston

** Huquqni muhofaza qilish organlarini muvofiqlashtirish*

** Sintetik preparatlar*

** Siyosat tahlili*

** Mintaqaviy xavfsizlik*

** UNODC hamkorligi*

** Markaziy Osiyo*

KIRISH

O'zbekistonda giyohvand moddalarning noqonuniy aylanishi tahdidining kuchayishi milliy xavfsizlik va aholi salomatligi uchun dolzarb muammoga aylandi. Oliy sudning so'nggi ma'lumotlari giyohvand moddalar bilan bog'liq jinoyatlar keskin oshganidan dalolat beradi, sudlanganlar soni 2020-yildagi 3941 nafardan 2024-yilda 8373 nafarga ko'paygan — besh yil ichida bu ko'rsatkich 110 foizdan oshgan. Bu o'sish, ayniqsa, Toshkent kabi shahar markazlarida yaqqol ko'zga tashlanmoqda, bu yerda huquqbuzarlar soni 2022-yildagi 1218 nafardan 2024-yilda 1999 nafarga yetgan.

Qo'lga olingan moddalarning tarkibi ham rivojlangan. Opiatlar kabi an'anaviy giyohvand moddalar keng tarqalgan bo'lib qolsa-da, sintetik giyohvand moddalar dahshatli o'sishni kuzatdi. 2023-yilda O'zbekiston bojxonachilari tomonidan 974 kilogrammdan ortiq narkotik moddalar musodara qilindi, buning salmoqli qismini sintetik narkotiklar tashkil etadi. Ushbu siljish huquqni muhofaza qilish va profilaktika ishlarida moslashuvchan strategiyalar zarurligini ta'kidlaydi.

Zamonaviy giyohvand moddalar savdosining murakkabligi ko'p qirrali yondashuvni talab qiladi. Transmilliy jinoiy tashkilotlar noqonuniy moddalarning harakatlanishini osonlashtirish uchun texnologik taraqqiyot va g'ovakli chegaralardan foydalanadi. Misol uchun, Birlashgan Millatlar Tashkilotining Narkotiklar va jinoyatchilik bo'yicha boshqarmasi (UNODC) raqamli platformalar va kriptovalyutalarning giyohvand moddalar savdosi faoliyatini ta'minlashdagi rolini ta'kidlaydi. Bunday o'zgarishlar milliy agentliklar va xalqaro hamkorlar o'rtasidagi hamkorlikni kuchaytirishni talab qiladi.

Ushbu chaqiriqlarga javoban O'zbekistonda Davlat xavfsizlik xizmati tomonidan Ichki ishlar vazirligi bilan hamkorlikda "Oriyat" va "Qoradori" kabi keng ko'lamli amaliyotlar boshlandi. Ushbu amaliyotlar jinoiy tarmoqlarni yo'q qilish va giyohvandlik bilan bog'liq jinoyatlar tarqalishini oldini olishga qaratilgan. Biroq, bu tashabbuslarning samaradorligi turli sektorlar va idoralar bo'ylab sa'y-harakatlarning uzluksiz integratsiyalashuviga bog'liq.

Ushbu maqola giyohvand moddalarning noqonuniy aylanishiga qarshi kurashda profilaktika inspektorlarining muhim rolini o'rganadi. U idoralararo hamkorlikning hozirgi holatini o'rganadi, mavjud muammolarni aniqlaydi va hamkorlikdagi sa'y-harakatlarni kuchaytirish bo'yicha strategiyalarni taklif qiladi. Yagona yondashuvni qo'llab-quvvatlagan holda, O'zbekiston giyohvand moddalar savdosining tobora kuchayib borayotgan tahdididan himoyasini kuchaytirishi va uning jamiyatga salbiy ta'sirini yumshata oladi.

ADABIYOT TAHLILI VA METODOLOGIYASI

Giyohvandlik vositalari va psixotrop moddalarning noqonuniy aylanishi O'zbekistonda aholi salomatligi va milliy xavfsizligi uchun jiddiy muammo bo'lib qolmoqda. Narkotik moddalarni nazorat qilish milliy axborot-tahlil markazining (NIACDC) so'nggi ma'lumotlariga ko'ra, 2016-yilda giyohvandlik vositalari bilan bog'liq bo'lgan jami 6646 ta jinoyat qayd etilgan bo'lib, ular narkotik moddalar o'simliklarini sotish, kontrabanda va noqonuniy yetishtirish kabi jinoyatlarni o'z ichiga oladi. 3500 kilogrammdan ortiq turli xil giyohvandlik vositalari, jumladan, heroin, afyun, marixuananing musodara qilingani masala ko'lamini ko'rsatmoqda.

O'sib borayotgan ushbu muammoga javoban O'zbekiston hukumati bir qancha strategik chora-tadbirlarni amalga oshirdi. Prezident Administratsiyasi huzurida Narkotik moddalarni nazorat qilish milliy markazining tashkil etilishi giyohvandlikka qarshi kurash bo'yicha sa'y-harakatlarni muvofiqlashtirish va samaradorligini oshirishga qaratilgan. Bundan tashqari, 2024–2028 yillarga mo'ljallangan Giyohvandlikka va giyohvandlikka qarshi kurash bo'yicha Milliy strategiyada profilaktika, davolash va huquqni qo'llash bo'yicha kompleks yondashuvlar belgilab berilgan.

O'zbekistonning giyohvand moddalar savdosiga qarshi kurash tashabbuslarini kuchaytirishda xalqaro hamkorlik ham muhim rol o'ynadi. Birlashgan Millatlar Tashkilotining Narkotiklar va jinoyatchilik bo'yicha boshqarmasi (UNODC) kabi tashkilotlar bilan hamkorlik real vaqt rejimida ma'lumot almashish kanallarini yaratishga va 600 dan ortiq bojxona xodimlarini o'qitishga olib keldi.

Ushbu tadqiqot O'zbekistonda giyohvand moddalar bilan bog'liq huquqbuzarliklarning oldini olishda idoralararo hamkorlik samaradorligini baholash uchun aralash usullardan foydalanadi. Metodologiya quyidagi tarkibiy qismlarni o'z ichiga oladi:

1. ****Miqdoriy tahlil****: NIACDC, Oliy sud va Bojxona qo'mitasining statistik ma'lumotlari so'nggi o'n yil ichida giyohvand moddalar bilan bog'liq jinoyatlar, musodara qilish va ta'qib qilish tendentsiyalarini aniqlash uchun tahlil qilinadi. Ushbu tahlil idoralararo hamkorlikning giyohvand moddalarning noqonuniy aylanishining tarqalishiga ta'sirini miqdoriy baholashga qaratilgan.

2. ****Sifatli suhbatlar****: asosiy manfaatdor tomonlar, jumladan, profilaktika inspektorlari, huquqni muhofaza qilish organlari xodimlari, tarmoq xizmatlari va davlat organlari vakillari bilan yarim tizimli suhbatlar o'tkaziladi. Ushbu intervyular giyohvand moddalar savdosiga qarshi kurashda hamkorlikdagi sa'y-harakatlarning qiyinchiliklari va muvaffaqiyatlari haqida tushunchalar to'plashga intiladi.

3. ****Keys tadqiqotlari****: "O'riat" va "Qoradori" tashabbuslari kabi maxsus operatsiyalarning batafsil tekshiruvlari idoralararo hamkorlikning amaliy qo'llanilishi va uning natijalarini real stsenariylarda baholash uchun o'tkaziladi.

4. ****Qiyosiy tahlil****: Tadqiqotda mintaqaviy hamkorlikda ilg'or tajriba va takomillashtirish yo'nalishlarini aniqlash uchun O'zbekistonning boshqa Markaziy Osiyo davlatlari, masalan, Qozog'iston va Tojikiston strategiyalari bilan solishtiriladi.

Miqdoriy ma'lumotlarni sifat ko'rsatkichlari bilan integratsiyalashgan holda, ushbu tadqiqot O'zbekistondagi idoralararo hamkorlikning hozirgi holatini har tomonlama baholash va giyohvandlik bilan bog'liq huquqbuzarliklarning oldini olishda hamkorlikdagi sa'y-harakatlarni kuchaytirish bo'yicha dalillarga asoslangan tavsiyalar berishga qaratilgan.

Natijalar: O'zbekistonda giyohvandlik bilan bog'liq huquqbuzarliklar va idoralararo hamkorlik tahlili milliy va xalqaro tuzilmalarning kelishilgan sa'y-harakatlariga qaramay, giyohvandlik bilan bog'liq noqonuniy faoliyat avj olganligidan dalolat beradi.

**** 1. Giyohvand moddalar bilan bog'liq jinoyatlarning o'sishi ****

2020 yildan 2024 yilgacha O'zbekistonda narkotik moddalar bilan bog'liq jinoyatlar uchun jazoga tortilgan shaxslar soni ikki baravar ko'payib, 2020-yildagi 3941 nafardan 2024-yilda 8373 nafarga yetdi va bu 112 foizga o'sdi. 2024-yilda Jinoyat kodeksining 270, 271 va 273-

276-moddalarini bo'yicha sezilarli o'sish kuzatildi, bu esa giyohvandlik bilan bog'liq jinoyatlar doirasi kengayib borayotganidan dalolat beradi.

Hududlar bo'yicha Toshkent shahrida giyohvand moddalar bilan bog'liq jinoyatlar eng ko'p qayd etilgan bo'lib, 2022-yilda 1218 nafar shaxs ishtirok etgan bo'lsa, 2024-yilda bu ko'rsatkich 1999 nafarga yetdi. Farg'ona va Toshkent kabi boshqa viloyatlarda ham sezilarli o'sish kuzatildi, bu masala butun mamlakat bo'ylab keng tarqalganligini ta'kidlaydi.

****2. Noqonuniy moddalarni musodara qilish****

2024-yil oktabr oyida O'zbekiston huquq-tartibot idoralari tomonidan 255 kilogrammdan ortiq noqonuniy giyohvandlik vositalari, jumladan, marixuana, heroin, gashish, sintetik moddalar va 800 mingdan ortiq noqonuniy planshetlar musodara qilingan. Ushbu moddalarning taxminiy chakana qiymati taxminan 161 milliard so'mni tashkil etdi.

Bundan tashqari, 2025-yil sentabr oyida rasmiylar O'zbekiston-Qirg'iziston chegarasida 73 000 dan ortiq kuchli ta'sir ko'rsatuvchi dori vositalarini qo'lga oldi. Qirg'izistondan noqonuniy olib kirilgan kontrabanda 53 522 dona "Regapen" va 20 000 dona "Zardex" dori vositalaridan iborat yetti qutidan iborat bo'lib, umumiy taxminiy qiymati 6 019 980 000 so'm.

3. Idoralararo hamkorlikdagi muammolar**

Davlat xavfsizlik xizmati tomonidan Ichki ishlar vazirligi bilan hamkorlikda o'tkazilayotgan "O'riat" va "Qoradori" kabi keng ko'lamli operatsiyalar o'tkazilayotganiga qaramay, ushbu tashabbuslar samaradorligiga bir qancha omillar to'sqinlik qilmoqda:

* ****Muvofiqlashtirish muammolari****: Turli idoralar o'rtasida uzluksiz integratsiyaning yo'qligi sa'y-harakatlarning parchalanishiga va samarasizlikka olib keldi.

* ****Axborot almashish to'siqlari****: real vaqt rejimida ma'lumotlar almashinuvi mexanizmlarining nomukammalligi yuzaga kelayotgan tahdidlarga o'z vaqtida javob berishga to'sqinlik qildi.

* ****Resurs cheklovlari****: Cheklangan xodimlar va texnologik resurslar giyohvand moddalarning noqonuniy aylanishiga qarshi operatsiyalar ko'lami va ta'sirini cheklab qo'ydi.

****4. Sintetik dorilarning ta'siri****

Sintetik giyohvand moddalar savdosining kuchayishi huquq-tartibot idoralari oldiga jiddiy muammo tug'dirmoqda. Sintetik preparatlar ko'pincha yashirin laboratoriyalarda ishlab chiqariladi va an'anaviy giyohvand moddalarga qaraganda kuchliroq va aniqlash qiyinroqdir. Birlashgan Millatlar Tashkilotining Giyohvand moddalar va jinoyatchilik bo'yicha boshqarmasi (UNODC) raqamli platformalar va kriptovalyutalarning giyohvand moddalar savdosi faoliyatini yo'lga qo'yishdagi rolini ta'kidlab, huquqni muhofaza qilish choralari murakkablashtirdi.

Xulosa: Ma'lumotlar O'zbekistonda giyohvand moddalar bilan bog'liq jinoyatlar xavfi ortib borayotganiga qarshi samarali kurashish uchun idoralararo hamkorlikni kuchaytirish, axborot almashish mexanizmlarini takomillashtirish hamda resurslar va kadrlar tayyorlashga investitsiyalarni ko'paytirish zarurligini ta'kidlaydi.

ADABIYOTLAR:

1. O‘zbekiston Respublikasining "Narkotik moddalar va psixotrop moddalar muomalasini tartibga solish to‘g‘risida"gi Qonuni. - T.: 2020.
2. Petrov A.S. Giyohvandlikka qarshi kurashish: huquqiy va tashkiliy asoslar. - T.: Adolat, 2020. - 256 b.
3. Rahimova M.K. Profilaktika inspektorlarining ta’lim muassasalari bilan hamkorligi. - T.: O‘zMU, 2021. - 148 b.
4. Qurbonova T.N. Giyohvandlik profilaktikasida oilaning roli. - T.: O‘zR IIV, 2022. - 167 b.
5. Ismoilov M.X. Giyohvandlikka qarshi kurashda zamonaviy texnologiyalar. - T.: Akademiya, 2023. - 198 b.
6. Ahmadjonov I.R. Huquqni muhofaza qilish organlarining o‘zaro hamkorligi. - T.: Akademiya, 2022. - 189 b.
7. Giyohvandlik profilaktikasi: uslubiy qo‘llanma / Tahr. R.S. Qodirov. - T.: O‘zR IIV, 2021. - 215 b.